

ПРИВРЕМЕНИ ИЗВЈЕШТАЈ БРОЈ 2

14. – 20. септембар 2010. године

24. септембар 2010. године

I. САЖЕТАК

- Изборне припреме се углавном одвијају уредно. Ипак, саговорници ОЕБС/ОДИХР-а настављају исказивати сталну забринутост о медијској пристрасности, недовољним прописима у финансирању кампање те потенцијалним манипулисањем гласачким листићима на бирачким мјестима.
- У циљу да побољшају транспарентност изборног процеса, Централна изборна комисија (ЦИК) планира да објави број неважећих гласачких листића по бирачком мјесту на својој инетрнет страници, уз уобичајену праксу овјављивања резултата по кандидату. Међутим, друге информације, укључујући број потписа на изводу Централног бирачког списка те број примљених, кориштених и оштећених гласачких листића неће бити објављени на њиховој интернет страници.
- Као што је већ наведено, посматрачи домаћих организација, политичких странки, коалиција или кандидати, ни представници медија не присуствују сједницама ЦИК-а.
- Општинске изборне комисије су углавном добро организоване. Неколико општинских изборних комисија је изјавило да им општинске власти нису уплатиле довољно средстава из њима осигураног буџета. Подјела изборног материјала је већ у току. ЦИК и општинске изборне комисије су покренуле тестирања новог система мреже за прикупљање прелиминарних изборних резултата; евалуација ових тестова још није завршена.
- Према ЦИК-у, 35 посто становника из самоуправног дистрикта Брчко немају пасивна и активна бирачка права за ентитетска и државна такмичења. Ово је због чињенице да они нису укључени у Централни бирачки списак пошто нису изразили ентитетску “опцију гласања” за надлазеће ни за било које пријашње изборе. Овај проблем је изазвао контраверзу и многе политичке партије су унапријед упозориле да су ови бирачи ефективно обесправљени и да судски поступак вјероватно слиједи.
- Током периода извјештавања, изборна кампања је добила подстрек. Атмосфера кампање је без тензија, нису забиљежени инциденти, иако је неколико кандидата спорадично користило оштар језик против својих опонената. Спорна питања кампање се још увијек увелико фокусирају на уставну реформу, одражавајући етничку политичку подјелу. Економске теме те питања социјалног развоја те ЕУ интеграције су мање истакнуте.
- Државни јавни медији су обезбиједили политичким субјектима бесплатно вријеме за емитирање, што је законски обавезно. Ипак, широка медијска покривеност избора којом доминира популистичка реторика нема довољно дубинских анализа, програма кампање, а медији често не изазивају кандидате значајном тематиком.
- Саговорници ОЕБС/ОДИХР Изборне посматрачке мисије углавном критикују пристрасан приступ медија при праћењу изборне кампање. ОЕБС/ОДИХР Изборна посматрачка мисија је примијетила да неки кандидати на званичним позицијама

имају повлаштени медијски третман. Жене кандидати нису једнако медијски попраћене.

- “Изађи на изборе!” спотови кампање које праве домаће и међународне организације приказују се на државним и неким локалним медијима. Материјал за наобразбу бирача који је направила ЦИК увелико приказују емитери.
- ЦИК и општинске изборне комисије су углавном показале професионалност у руковању ограниченим бројем приговора везаних за изборе.

II. ИЗБОРНА УПРАВА

Током периода извјештавања, ЦИК је одржала само једну званичну сједницу, коју је посматрала Изборна посматрачка мисија ОЕБС/ОДИХР-а. Ниједан посматрач из домаћих организација, политичких партија, коалиција, ни кандидати нити представници медија нису присуствовали овој сједници.

У складу са законом¹, ЦИК планира да на својој инетрнет страници објави незбирне резултате избора по бирачком мјесту. У намјери да повећа транспарентност изборног процеса, ЦИК такође планира да објави број неважећих гласачких листића по бирачком мјесту². Међутим, друге информације укључујући број потписа на изводу Централног бирачког списка број примљених, кориштених и оштећених гласачких листића неће бити постављене на ЦИК-овој интернет страници.³

ОЕБС/ОДИХР посматрачи Изборне посматрачке мисије су се досад срели са 109 од 142 општинске изборне комисије. Општинске изборне комисије углавном изгледају добро организоване. Ипак, више општинских изборних комисија⁴ је изјавило да општинске власти нису уплатиле довољно средстава са њима осигураног буџета.⁵ Ово може утицати на правовременост изборних припрема. Подјела осјетљивог изборног материјала општинских изборних комисија, као што су изводи Централног бирачког списка, гласачких листића, и образаца бирачких одбора је у току.

Неке општинске изборне комисије су обавијестиле ОЕБС/ОДИХР посматраче Изборне посматрачке мисије о тешкоћама у конекцији електронске мреже са ЦИК-ом. У случају слабе мрежне конекције, ЦИК је предвидила обраду изборних резултата у сусједној општинској изборној комисији. ЦИК и општинске изборне комисије су 20. септембра покренуле тестирање новог мрежног система за прикупљање прелиминарних резултата избора; евалуација ових тестова још није завршена.⁶

Сједнице за обучавање чланова бирачких одбора које је посматрала ОЕБС/ОДИХР Изборна посматрачка мисија су биле добро организоване и похађане, али су се разликовале у квалитету, трајању и нивоу интеракције. Као позитивну промјену, ЦИК је припремила приручнике за рад бирачких одбора и исти су подијељени на сједницама за

¹ Видјети члан 5.29.2 БиХ Изборног закона.

² На Општим изборима 2006. године, проценат неважећих гласачких листића је био у распону од 4,72 за Народну скупштину Републике Српске до 7,43 у Федерацији БиХ за гласачке листиће за Представнички дом БиХ

³ Образац за збирне резултате ће се поставити на сваком бирачком мјесту након завршетка бројања.. Посматрачи могу затражити копије образаца за збирне резултате у бирачким мјестима у којим су посматрали бројање као и током калкулације у општинским изборним комисијама.

⁴ Ово укључује нпр. , Бијељину, Босанску Крупу, Сански Мост и Сребреницу.

⁵ Видјети чланове 1.2а.3 и 1.2а.6 БиХ Изборног закона.

⁶ Тестирање се састојало у томе што су општинске изборне комисије уносиле податке десетопостотног узорка резултата бирачких мјеста са Општинских избора 2006. године.

обучавање бирачких одбора. Неке општинске изборне комисије су изразиле незадовољство због примијећеног недостатка изборног искуства код броја чланова бирачких одбора што може узроковати потешкоће на дан избора; обимне и комплициране процедуре бројања за четири различите утрке ће се проводити у сваком бирачком одбору.

III. РЕГИСТРАЦИЈА БИРАЧА

Бирачи и различите институције су морале предати апликације за гласање путем мобилне гласачке кутије до 18. септембра⁷. Бирачи који се налазе у болницама и затворима (који тренутно живе у различитим општинама) као и интерно расељене особе које неће бити у могућности да гласају путем гласачког листића у одсуству могу гласати за изборне утрке које се воде у општини њиховог сталног боравка. Према ЦИК-у, општинске изборне комисије су поставиле 350 посебних бирачких одбора да служе овим захтјевима.⁸

Према ЦИК-у, 29.054 становника Брчко Дистрикта (35 посто) немају пасивна и активна бирачка права за ентитетске и државне утрке. Ово је због чињенице да они нису укључени у Централни бирачки списак, пошто нису изразили ентитетску “опцију гласања” за долазеће или претходне изборе⁹. За ове изборе, ЦИК је поставила рани рок 19. јули 2010. године, 75 дана прије дана избора¹⁰. 2006. године, бирачи су могли изразити своју опцију гласања на дан избора.

Овај проблем изазвао је контраверзе и саговорници из неколико политичких странки су унапријед упозорили да су ови бирачи ефективно обесправљени и да судски поступак вјероватно слиједи. ЦИК је изјавила да је рок објављен да би се спријечило лажно представљање или друга превара (нпр. кориштење имена појединаца који не живе у Брчком или нису активни).

ЦИК је објавила 20. септембра почетак рада система који дозвољава бирачима да провјере СМС-ом у којем су бирачком мјесту регистровани.

ОЕБС/ОДИХР Изборној посматрачкој мисији је дато на знање да упркос покушајима да се обезбиједи лични документи¹¹ Ромима, непознат број бирача из реда ромског народа је без личне карте.¹²

IV. ИЗБОРНА КАМПАЊА И ФИНАНСИРАЊЕ

Током периода извјештавања, изборна кампања је добила подстрек. Ово је било видљиво широм земље на плакатима, постерима, јавним скуповима, промоцијама од врата до врата, као и у медијима (укључујући ТВ дебате). Материјали за кампању су постали видљивији се али су много више присутни у урбаним него у руралним срединама.

⁷ Ову групу чине бирачи који су везани за мјесто становања због старости, болести или инвалидитета, и бирачи у затворима, у притвору и у здравственим институцијама.

⁸ Укупан број захтјева није познат јер ЦИК не прикупља ове бројке од општинских изборних комисија.

⁹ Према члану 18.2 БиХ Изборног закона, бирачи у Брчком гласају у изборним утркама РС, ФБиХ и БиХ према одабраном ентитетском држављанству (законски назив је “бирачка опција”). Становници ФБиХ и РС не морају правити овај одабир јер живе у једном од ова два ентитета.

¹⁰ Видјети Правилник о одржавању Централног бирачког списка, Чланови 26.3 и 5.1.б.

¹¹ Нпр., у првој половини 2009. године, невладина организација (НВО) Ваша Права реализирала је пројекат којег су финансирали Европска комисија и UNHCR под називом “Спријечавање бездржавности и прибављање личних докумената за угрожене Роме”.

¹² Према попису становништва из 1991. године, популација Рома је чинила неких 9.000 особа. Распрострањено је мишљење да је њихов тачан број знатно већи.

Кандидати главних политичких партија су енергично водили кампању те путовали широм земље. Неке партије, особито оне мање, су показале склоност ка мањим, јефтинијим јавним скуповима, гдје кандидати имају директан контакт са гласачима. Неколико политичких странки се сложило да координирају своје активности током ове кампање организирањем заједничких јавних скупова.¹³

Спорна питања кампање се још увијек увелико фокусирају на уставну реформу, одражавајући етничку политичку подјелу. Као резултат етничког и политичког безизлазног положаја, економска и социјална питања, као и питање Европске интеграције су мање истакнута.

Атмосфера кампање је без тензија са једним пријављеним инцидентом.¹⁴ Повећао се број личних оптужби и порасла употреба непристојног језика између неколико кандидата. Политичке странке, коалиције, и независни кандидати су углавном способни да проводе своје кампањске активности без препрека владиних органа или других странака. Од 20. септембра, ОЕБС/ОДИХР Изборна посматрачка мисија је посматрала 14 главних скупова које су проводили вође кључних политичких партија, као што су Странка за БиХ (СБиХ), Социалдемократска партија БиХ (СДП), Савез Независних Социјалдемократа (СНСД), Странка Демократске Акције (СДА) и СДС (Српска Демократска Странка).

У контакту са ОЕБС/ОДИХР Изборном посматрачком мисијом, политичке партије су дале неколико приговора у вези са провођењем кампање, на Централном и регионалном нивоу; најчешће су се тicali оскрњавањених лица кандидата на плакатима или подераним плакатима. Поједини случајеви полијељених постера кампање на јавним зградама се и даље посматрају, али су и даље издвојене.

Ипак, саговорници ОЕБС/ОДИХР Изборне посматрачке мисије су се углавном жалили на пристрасан приступ медија у покривању изборне кампање. Више политичких партија су у више наврата изразиле забринутост у вези с недостатком једнаког приступа медијима опозицији или мањим странкама. ОЕБС/ОДИХР Изборна посматрачка мисија је забиљежила да су кандидати на званичним позицијама имали повлаштену медијску покривеност.

Већина странака је изразила опште повјерење у изборну администрацију али опште забринутости везане за могуће неправилности на дан избора, укључујући куповање гласова, пристрасне бирачке одборе који би могли фаворизовати одређење кандидате током гласања те намјерно поништење преосталих гласачких листића.

Један број политичких субјеката је изразио незадовољство правилима финансирања кампање те недостатак транспарентности. По њиховом мишљењу, ова правила су превише рестриктивна у смислу ограничавања трошења, и дискриминују странке које нису представљене у законодавним тијелима БиХ.

V. МЕДИЈИ

¹³ СДС (Српска Демократска Партија), Партија Демократског Прогреса (ПДП) и Српска Радикална Странка (СРС).

¹⁴ У ноћи 19. септембра у Орашју пуцано је из ватреног оружја на куће двоје главних чланова ХДЗ 1990 (један од њих је федерални министар и кандидат за Представнички дом ФБиХ) као и на локалне уреде ХДЗ 1990 и ХДЗ БиХ.

Државни јавни медији су досад обезбиједили политичким субјектима бесплатно вријеме у програмима директног приступа¹⁵ као што је законом обавезно. Три државна јавна ТВ канала уз неке локалне и/или приватне активности покривају кампање у изборним програмима названим “Изборна хроника”. Досад су политички субјекти добили приступ на 20 дебата у јавним медијима. Одсуство неких кључних кандидата у дебатама умањује њихову информативну вриједност. Широка медијска покривеност избора којом доминира популистичка реторика нема довољно дубинских анализа програма кампање. Медији углавном не изазову кандидате о значајној тематици. Неке од главних странака користе плаћено рекламирање.

Емитери веома ограничено покривају активности кампање у програмима вијести. Међутим, вијести јавних медија настављају опсежно пратити државне дужноснике који су такође кандидати у предстојећим изборима, често на начине који фаворизују кандидата. Представници јавних емитера који су се сусрели са ОЕБС/ОДИХР Изборном посматрачком мисијом потврдили су да је предност положаја један од кључних изазова током трајања кампање.

Као што су наговјестили резултати прелиминарног медијског мониторинга ОЕБС/ОДИХР Изборне посматрачке мисије, државни јавни ТВ канал БХТ1 углавном даје неутрални приказ политичких актера. Вијести јавног емитера ФБиХ (ФТВ-а) готово искључиво покривају активности владиних структура на државном и ентитетском нивоу користећи, међутим, критичарски тон покривености. “Изборна хроника” на ФТВ-у покрила је активности кампање од неких 25 субјеката који се такмиче. Јавни емитер РС (РТРС) је такође представио око 25 субјеката који се такмиче у “изборној хроници” ове телевизије. СНСД-у и СЗДС-у је додијељено знатно више времена него другим политичким субјектима. РТРС је већину времена у вијестима посветила дужносницима РС-а; та покривености је била неутралана или позитивна.

Попраћеност избора је ограничена или мала на ОБН-у, ТВ Пинк-у БиХ и НТВ *Nayat* Сарајево (иако они имају ограничену покривеност у БиХ). Приватни ТВ канал БН из РС увелико прати изборе и развој кампање у својим вијестима и “Изборној хроници”, користећи неутрални или критички тон према владиним структурама РС-а. На овом каналу, активности СДС-а, СНСД-а, СНС-а, ДНС-а и ПДП-а добивају већину покривености у “Изборној хроници”. Резултати првобитног медијског мониторинга показују да СБиХ, ХДЗ 1990, СДП и СДА добивају много већу покривеност него други политички субјекти у вијестима и “Изборној хроници” ТВ 1 (кабловска телевизија ФБиХ, која је почела са емитовањем само неколико дана прије кампање).

Штампани медији нису законски обавезни да дају непристрасну или једнаку покривеност. Они углавном представљају раличита виђења док неки јасно фаворизују одређене политичке опције. Напримјер, Дневни Аваз, дневне новине с највећим тиражом, чији је власник предсједник СББ-а, показују јасну пристрасност у корист ове странке. Глас Српске и Независне Новине, обје у РС, фаворизују СНСД и владу РС-а у својом извјештавању.

Као што је горе наведено, један број саговорника ОЕБС/ОДИХР Изборне посматрачке мисије, и из медија и политичких странки, су се жалили на пристрасност медија. Исказане су забринутости везане за финансијску подршку од око пет милиона КМ, коју је у јулу

¹⁵ Програми директног приступа су бесплатни спотови у трајању од три до пет минута за сваки политички субјект.

2010. године влада РС додијелила јавним и приватним медијима РС. Ово је наводно урађено прије избора на селективној основи, а саговорници су навели злоупотребу јавног финансирања у корист владајућих политичких субјеката који могу имати корист од фаворизоване медијске покривености у замјену за ову врсту финансијске потпоре. СДА, ХДЗ и ХДЗ 1990 су се жалили ОЕБС/ОДИХР Изборној посматрачкој мисији на недостатак њихове попраћености у медијима ФБиХ, у емитерима и штампани.

Регулаторна агенција за комуникације (РАК) је досад примила осам званичних приговора. Два од ових осам везана су за неједнаку покривеност кандидата су одбијена.

Исказане су забринутости због неједнаке медијске покривености женских кандидата. Мониторинг јединица ОЕБС/ОДИХР Изборне посматрачке мисије запазила је да су кандидати жене, иако чине 37 посто кандидата, до сад добиле десет пута мање медијског покрића у изборним програмима.

“Изађи на изборе!” спотови кампање које праве домаће и међународне организације приказују се на државним и локалним медијима¹⁶. Постоји и кампања за наобразбу бирача о томе како попунити различите врсте гласачких листића коју је направила ЦИК те која се увелико емитује на државним јавним и приватним емитерима. Међутим, програм не покрива друге гласачке процедуре.

VI. ПРИГОВОРИ И ЖАЛБЕ

ЦИК углавном благовремено обрађује приговоре везане за изборе. Међутим, ОЕБС/ОДИХР Изборна посматрачка мисија је обавијештена да додатна надлежност одлучивању о могућем сукобу интереса изабраних и именованих дужноснолика представља терет раду њиховог законског одјела, поготово током изборног периода.¹⁷

Од почетка изборне кампање, 15 приговора је уложено директно ЦИК-у (20 је предато прије 3. септембра). Један од ових је одбијен јер је без основе док је 8 преусмјерено релевантним општинским изборним комисијама као у њихову надлежност.

ЦИК истражује приговор који је предала БХРТ против политичара због вријеђања новинара и учесника у једном ТВ програму. ЦИК је такође издала одлуку којом кажњава ХДЗ због кршења правила плаћеног рекламирања¹⁸. ЦИК је послала обавијест једној општинској изборној комисији због прекорачења надлежности те поништила њихову одлуку.¹⁹

Тужитељ Брчко Дистрикта је покренуо пред-истражни поступак на основу чињенице да је политичка странка наводно незаконито регистровала бирачке опције РС ентитета за локално становништво без њиховог знања.²⁰

¹⁶ Укључујући и Transparency International, Национално Осигурање за Демократију, Министарство спољних послова Норвешке, Центар Цивилних Иницијатива, Омладинска информативна агенција, НАТО и Демократски покрет младих.

¹⁷ У надлежности Закона о конфликту интереса у државним институцијама БиХ из 2003. године.

¹⁸ Као што је наведено у члану 16.14 БиХ Изборног закона. Казна је била у износу од 1,000 КМ (отприлике 500 ЕУР).

¹⁹ Овдје је у питању општинска изборна комисија Грахово. Члан 6.6 БиХ Изборног закона наводи да ЦИК има првостепену надлежност над прекршајима Поглавља 16 БиХ Изборног закона (који регулише медијску покривеност). ЦИК је одлучила да су одлуке општинске изборне комисије кршења члана 16.14 и тиме су поништене и ништавне.

²⁰ СДА је уложила приговор Суду Брчко Дистрикта против СДП-а.

Општинске изборне комисије су углавном показале разумијевање и професионалност у руковођењу приговорима. Међутим, они не биљеже приговоре систематично. ЦИК као таква није обавијештена о приговорима општинске изборне комисије осим ако су упућени ЦИК-у.

До сада, општинске изборне комисије су прегледале 31 приговор о номиновању чланова бирачких одбора. 19 од ових је одбијено јер су неосновани, један потврђен као основан и 11 је још у току. Штавише, од 20 пресуђених, на 7 се жалило ЦИК-у; 5 је подржава ЦИК док се друга два још процесирају. Од пет потврђених, 1 се жалио те је у току пред Судом БиХ.

Остала четири приговора су директно уложена код општинских изборних комисија. Од ових и осам које је преусмјерила ЦИК, пет је одбијено због неправовремене пријаве или зато што су неосновани. Обрада осталих је у току.

VII. АКТИВНОСТИ ОЕБС/ОДИХР ИЗБОРНЕ ПОСМАТРАЧКЕ МИСИЈЕ

За вријеме периода извјештавања, ОЕБС/ОДИХР Изборна посматрачка мисија је наставила своје редовне активности, састајање са државним те дужносницима ентитетског нивоа, политичким странкама и кандидатима, изборном администрацијом, представницима медија и грађанским друштвом. Шеф мисије ОЕБС/ОДИХР Изборне посматрачке комисије, амбасадор Даан Евертс, се такође састао са Предизборном мисијом Парламентарне скупштине Вијећа Европе у БиХ, на челу са господином Тинијем Коксом.

16. септембра, Мисија је извијестила представнике дипломатске заједнице и међународне организације акредитоване у БиХ. Дугорочно ангажовани посматрачи настављају посматрати изборне припреме и кампању у подручјима те се припремају за слање краткорочних посматрача.

Енглеска верзија овог извјештаја је једини званични документ. Незванични преводи су доступни на босанском, хрватском и српском језику